

Щиро вітаємо директора Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки й техніки, професора Носовського Анатолія Володимировича з 65-річчям!

НОСОВСЬКИЙ АНАТОЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Анатолій Володимирович Носовський народився 2 січня 1954 р. у м. Маріїнськ Кемеровської області (Росія). Навчався в Ленінградському електротехнічному медичному технікумі, потім на кафедрі біологічної й медичної кібернетики Ленінградського політехнічного інституту. Свою трудову діяльність розпочав як лаборант-дозиметрист служби радіаційної безпеки комплексу експериментальних енергетичних установок філії Інституту атомної енергії ім. І. В. Курчатова Міністерства середнього машинобудування (Мінсередмаш) СРСР у м. Сосновий Бор Ленінградської області (нині Науково-дослідний технологічний інститут (НДТІ) ім. А. П. Александрова), де досліджував питання радіаційного захисту та радіаційного контролю на суднових ядерних енергетичних установках. Особливий науковий інтерес А. В. Носовського у цей період становили проблеми створення та відпрацювання практичних методів радіаційного технологічного контролю й організації радіаційного захисту на атомних підводних човнах. За його безпосередньої участі були розроблені і впроваджені у практичну експлуатацію: автоматизована система контролю полонію-210 у рідких технологічних середовищах, установка контролю герметичності оболонок паливних елементів активної зони реактора, система радіаційного контролю ядерної установки з рідкокристалічним теплоносієм, комплект методичних рекомендацій із дослідження стану радіаційної безпеки на суднових ядерних енергетичних установках.

Після аварії на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС у 1986 р. був відряджений на ліквідацію її наслідків і в складі спеціалізованої організації УС-605 Мінсередмашу СРСР опікувався питаннями забезпечення радіаційного захисту під час будівництва об'єкта «Укриття» і підготовки до післяаварійного пуску енергоблоків Чорнобильської АЕС. За його безпосереднього керівництва проводилися вимірювання радіаційного стану в місцях ведення будівельних і відновлювальних робіт, розроблялися і впроваджувалися організаційні й технічні заходи з радіаційної безпеки.

З 1988 по 1998 р. працював на Чорнобильській АЕС, де пройшов шлях від старшого інженера цеху радіаційної безпеки до заступника генерального директора, займаючись практичними питаннями радіаційної безпеки під час експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС та об'єкта «Укриття» й одночасно проводив наукові дослідження в галузі радіаційного захисту. З актуальних проблем радіаційного захисту на атомних електростанціях у 1995 р. захистив кандидатську і в 2002 р. докторську дисертації в Одеському державному політехнічному університеті.

Анатолій Володимирович Носовський входить до плеяди вітчизняних учених, науковій творчості яких характерне тісне поєднання фундаментальних теоретичних знань із вирішенням практичних виробничих завдань. Під час роботи на Чорнобильській АЕС він забезпечував науковий супровід програми підвищення безпеки енергоблоків із реакторами РБМК. Під його керівництвом були розроблені і впроваджені у практичну діяльність унікальні технічні рішення, що дало змогу значно знизити обсяг радіоактивних викидів в атмосферу під час експлуатації енергоблоків атомних станцій, забезпечити належний рівень радіаційного захисту персоналу Чорнобильської АЕС в умовах ліквідації наслідків аварії.

На А. В. Носовського було покладено наукове та методичне керівництво групою фахівців із розрахунків, оцінювання, прогнозування та реконструкції доз зовнішнього і внутрішнього опромінення осіб, які брали участь у ліквідації наслідків аварії, і населення, яке зазнало впливу іонізуючого випромінювання, а також аварійного планування та реагування. Розроблені у співпраці з професором

І. А. Ліхтарьовим методи ретроспективного відновлення доз опромінення персоналу та населення були покладені в основу методичної бази й широко застосовуються у практичній дозиметрії.

Великий внесок Анатолій Володимирович зробив у розвиток методів аварійного планування та реагування. Розроблені під його керівництвом основні положення й наукові рекомендації були використані під час підготовки планів аварійного реагування у випадках радіаційних аварій. На основі аналізу Чорнобильської аварії ним була запропонована і згодом реалізована концепція створення центру управління протиаварійними діями на атомних станціях. Нині об'єкт, побудований відповідно до цієї концепції, використовується як резервний кризовий центр для всіх атомних станцій України.

За особистої ініціативи А. В. Носовського в структурі Чорнобильської АЕС був створений відділ радіоекології, який виконував радіоекологічні дослідження як на майданчику атомної станції та в зоні відчуження, так і на території м. Славутич. Саме цей відділ здійснював функції наукового керівництва дезактиваційними роботами на територіях у районі розташування м. Славутич, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Згодом цей відділ увійшов до складу Міжнародної радіоекологічної лабораторії, створеної А. В. Носовським у кооперації з ученими Саванна-Ріверської екологічної лабораторії США, і яка нині виконує низку унікальних дослідних програм і забезпечує для вчених усього світу доступ до об'єктів зони відчуження Чорнобильської АЕС.

Після ухвалення політичного рішення про виведення енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації А. В. Носовський сконцентрував свою діяльність на питаннях наукового супроводу підготовки і планування робіт зі зняття з експлуатації енергоблоків. Для вирішення цих завдань А. В. Носовський спільно з фахівцями Департаменту енергетики США та Тихоокеанської північно-західної національної лабораторії США створив у м. Славутич Лабораторію міжнародних досліджень і технологій, якою керував з 1998 по 2004 р. Під його керівництвом були проведені дослідницькі роботи і розроблені методичні рекомендації, які стали основою створення проектної документації зі зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС.

Виконуючи дослідні програми й займаючись організаційно-науковою діяльністю, А. В. Носовський активно проводить просвітницьку та педагогічну роботу. За його ініціативи та особистої участі у співпраці з Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Чернігівським державним інститутом економіки й управління в м. Славутич був створений Центр вищої освіти і науки. За короткий час завдяки активній діяльності А. В. Носовського була створена необхідна лабораторна, методична та навчальна база, сформовано кваліфікований професорсько-викладацький колектив, завдяки чому безпосередньо в м. Славутич мають можливість здобути вищу освіту жителі міста та співробітники Чорнобильської АЕС. У 2006 р. А. В. Носовському було присвоєно вчене звання професора кафедри атомних електричних станцій і інженерної теплофізики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Під його науковим керівництвом було підготовлено трьох докторів і 12 кандидатів наук.

Понад 10 років Носовський А. В. працював у Державному науково-технічному центрі з ядерної та радіаційної безпеки Державної інспекції ядерного регулювання України на посаді заступника директора з наукових питань. Виконував науково-технічну підтримку процесів ліцензування та дозвільної діяльності щодо зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, експлуатації науково-дослідницьких реакторів, поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами, використання джерел іонізуючого випромінювання в медицині та промисловості. Був організатором і керівником науково-дослідних програм і проектів, пов'язаних із виконанням експертних робіт у галузі безпечного використання атомної енергії в мирних цілях.

З 2004 р. проф. Носовський працює в Інституті проблем безпеки атомних електростанцій НАН України, де пройшов шлях від завідувача відділом до директора інституту. Керує науковими програмами щодо зняття з експлуатації енергоблоків АЕС, веде наукову та організаційну діяльність, пов'язану з розробками та прикладними дослідженнями в галузі безпеки об'єктів атомної енергетики. Організує та проводить науково-дослідні роботи з безпеки ядерних установок, поводження з радіоак-

тивними відходами, впровадження радіаційних технологій і підготовки аналітичних та інформаційних матеріалів про стан ядерної та радіаційної безпеки у сфері використання ядерної енергії. Багато разово представляв Україну на найавторитетніших міжнародних наукових форумах у США, Великій Британії, Японії, Бельгії, Німеччині, Росії, Китаї, Литві.

Професор А. В. Носовський приділяє велику увагу питанням поширення знань у галузі радіаційної безпеки, які здобули особливий суспільний резонанс у зв'язку з необхідністю подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Його особиста позиція полягає в бажанні надати фахівцям, засобам масової інформації та населенню абсолютно об'єктивний аналіз того, що сталося, який свідчить як про величезні матеріальні та соціальні втрати країни, так і про порівняно незначні радіаційні наслідки цієї великої аварії. Ці знання надзвичайно важливі як для розвитку в Україні ядерних технологій, насамперед атомних електростанцій, так і для безпеки життєдіяльності населення. Носовський А. В. є автором понад 280 наукових публікацій, серед яких 17 монографій і навчальних посібників для вищих навчальних закладів. Переклади двох видань англійською мовою побачили світ у США. Розроблені методики, пристрої, моделі, навчальні та практичні посібники, інструкції, нормативні документи, методичні рекомендації широко використовуються підприємствами атомної галузі України та інших держав. З 2006 р. Носовського А. В. призначено головним редактором серії наукових і навчальних видань Національної академії наук України під рубрикою «Безпека атомних електричних станцій», десять з яких уже вийшли друком і користуються попитом серед вітчизняних і закордонних спеціалістів ядерної енергетичної галузі, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

Носовський А. В. є Почесним членом, а також членом Правління Українського ядерного товариства; ученої ради Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; експертної ради Міністерства освіти й науки України; спеціалізованої секції енергетики та енергоефективності Комітету з державних премій України в галузі науки й техніки; редакційних колегій журналів «Ядерна енергетика та довкілля», «Ядерна та радіаційна безпека»; головним редактором науково-технічного збірника «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля»; головою спеціалізованої вченої ради Інституту проблем безпеки атомних електростанцій Національної академії наук України.

Основними науковими здобутками професора А. В. Носовського є:

- розробка методів радіаційного контролю та впровадження їх шляхом створення автоматизованих систем дозиметричного й технологічного контролю ядерних установок;
- дослідження радіаційного стану, розробка і відпрацювання теоретичних та практичних методів та заходів, спрямованих на забезпечення безпеки під час експлуатації енергоблоків АЕС;
- розробка та впровадження у практичну діяльність методів зменшення радіоактивних викидів та скидів з енергоблоків АЕС;
- розробка методів ретроспективного відновлення доз опромінення;
- розробка протиаварійних процедур, концепції та створення центру керування протиаварійними діями на атомних станціях;
- дослідження радіаційного впливу на довкілля, розробка та впровадження методів реабілітації територій, що зазнали радіоактивного забруднення;
- створення сучасних наукових лабораторій;
- розробка науково-технічних та методичних основ щодо зняття з експлуатації енергоблоків АЕС;
- розробка нормативно-правових актів з безпеки ядерних технологій;
- видавнича діяльність та поширення знань;
- викладацька діяльність та підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації.

Діяльність Носовського А. В. відзначена багатьма державними та відомчими відзнаками, серед яких: Почесна грамота (1986 р.) та Подяка (1987 р.) Міністерства середнього машинобудування СРСР – за активну участь у роботах з подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; Почесна грамота (2000 р.) Кабінету Міністрів України – за створення наукових лабораторій у м. Славутич та розвиток науки; Почесна грамота (2002, 2006 рр.) Міністерства освіти та науки України – за створен-

ня в м. Славутич системи вищої освіти; Подяка (2014 р.), Почесна грамота (2000, 2006 рр.), відзнака «За професійні здобутки» (2012 р.), відзнака «За підготовку наукової зміни» (2017 р.) Президії НАН України; Почесна грамота (2006 р.) Державного комітету ядерного регулювання України; відзнака «За вагомий внесок у розвиток атомної енергетики України» (2004 р.) – за діяльність, пов’язану із забезпеченням наукового супроводження робіт із пуску в експлуатацію енергоблоків Хмельницької і Рівненської АЕС, відзнака «Почесний працівник атомної енергетики України» (2013 р.) Національної атомної енергогенеруючої компанії НАЕК «Енергоатом»; лауреат Державної премії України в галузі науки й техніки (2014 р.).

За розробку проекту та будівництво центру протиаварійних дій у 2004 р. Носовського А. В. було обрано дійсним членом Академії будівництва України по відділенню атомного будівництва. У 2017 р. отримав нагороду «Велика срібна медаль Академії будівництва України» у номінації «За кращий інноваційний проект, здійснений у будівництві» за роботу «Будівництво нового безпечного конфайнмента для об’єкта “Укриття” Чорнобильської АЕС».

Загальними зборами Національної академії наук України у 2015 р. професора Носовського А. В. було обрано членом-кореспондентом академії Відділення фізико-технічних проблем енергетики зі спеціальності «Безпека експлуатації атомних електростанцій».

Вітаючи Анатолія Володимировича з ювілеєм, бажаємо йому міцного здоров'я, творчих успіхів і подальшої плідної наукової та педагогічної діяльності на благо розвитку ядерної енергетичної галузі України.

Колектив Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України

Редакція журналу «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля»